

بسمه تعالی

آیات قرآن در رابطه با «ساعت» قیامت.

مقدمه:

خداوند متعال با اعطاء عقل و هوش به انسان و دادن اختیار تصمیم گیری بین خیر و شر، این بهترین خلایق خود را که از ظرفیت بی نظیری در حرکت در جهت تکامل و یا تنزل برخوردار است در کره زمین جای داد. مجموعه عوامل فوق الذکر باعث به وجود آمدن انسان های بی نظیر از نظر نیکی و بدی شد. انسان های فرهیخته و فداکاری همچون پیامبران الهی علیهم السلام و در طرف مقابل شریرانی همچون فرعون ها و شدادها پا به عرصه وجود گذاردند و هر یک در جهت تعالی و یا تنزل تمدن بشری سهمی ایفاء نمودند.

از آنجا که هدف خداوند از خلقت بشر رساندن آن ها به تکامل و خداگونگی با اختیار و آزادی بوده، و لازمه اینگونه تکامل، درک آزادانه بشر از این حقیقت بود که رسیدن به آن خوشبختی کامل فقط از طریق تسلیم مطلق در برابر اراده خداوند متعال و کنار گذاشتن خود محوری و خودکامگی است، باید بشریت در مسیر حیات اجتماعی خود با مشکلات و رنج ها و مشقات ناشی از خود محوری خود روبرو شده و نهایتا آمادگی پیدا کند که تحت حکومت فردی که ظهور او به تمام امت ها وعده داده شده است، سیر خود را به سوی تکامل در پیش گیرد.

اعتقاد فریق شیعه و سنی بر آن است که آن انسان آسمانی حضرت مهدی (عج) است. شیعه دوازده امامی آن حضرت را امام دوازدهم میدانند که پس از شهادت سیزده معصوم قبلی خود که تلاش داشتند بشریت را از طریق هدایت عادی و مرسوم از آنهمه مشکلات نجات بدهند ولی امت اسلامی در برابرشان مقاومت نمود، در پرده غیب پنهان شدند تا روزی که شکست کامل دستگاه های دنیائی عیان شود و بشریت آمادگی کامل برای ظهور ایشان را پیدا کند. در مورد چگونگی بروز این امر روایات گوناگونی نقل شده و اعتقادات مختلفی بروز نموده است.

آنچه مشهور است، در آخرالزمان فساد و فسق و فجور جامعه بشری را فرا میگیرد (و احتمالا همین امر موجب اشتیاق مردم برای ظهور مهدی موعود علیه السلام که در غیبت بسر میبرد خواهد شد) و ایشان به کمک یاران مخلصشان با کفار وارد نبرد شده و پس از شکست دادنشان حکومت عدل و داد خود را دایر نموده و جهان را گلستان می نمایند. ایشان همچنین مردگان را زنده نموده و داد مظلومین تاریخ را از آن ها میستانند. پس از مدتی که از چند سال تا دویست سال گفته شده، ایشان به شهادت میرسند و سپس ائمه ماقبل ایشان یکی پس از دیگری به حکومت می رسند (زیرا اگر امامی حکومت ننماید العیاذ بالله کانه دارای نقصی است و یا اینکه ائمه هدی مانند پادشاهان که دو نفرشان در هفت اقلیم نگنجند، نمی توانند همزمان حکومت نمایند و

بین آن‌ها تزاخم بوجود می‌آید). و پس از آنها نفیخ صور شده و همه از جمله فرشتگان می‌میرند. آخرین نفر حضرت عزرائیل (ع) است و سپس خداوند صلاهی لمن الملک الیوم سر داده و پس از آن همه آن اموات زنده شده و به حسابشان رسیدگی میشود.

روش فکری پیش گفته دارای اشکالات متعددی است. از جمله این که اگر ایشان برای حل مشکلات بشر می‌آیند، آیا با توجه به اینکه دشمنان ایشان به سلاح‌های مرگباری مجهزند که در آنی دنیا را به آتش می‌کشند (و احتمالاً در آخرالزمان چنین اتفاقی می‌افتد)، آیا ایشان هم از همان سلاح‌ها استفاده کرده و جهان را بیشتر به آتش می‌کشند و مردم جهان را که بر اساس روایات دو سوم یا پنج هفتم‌شان کشته شده و یا مرده‌اند و بقیه در بدترین شرایط ممکن به سر می‌برند با بدبختی‌های بیشتری روبرو میکنند؟ یا نه، با قدرت معجزه سلاح‌های مستکبران را خنثی نموده و آنان را تحت انقیاد خود در می‌آورند و سپس در دامن پر مهر خود زخم‌های ستم دیدگان را التیام بخشیده و آنان را در جامعه عدل و فراوانی خود به سوی خیر و سعادت رهنمون میشوند؟ آیا درست است که این موعود امم که همه جوامع بشری در طول تاریخ انتظارش را داشته‌اند باز هم اجازه بدهند در حکومت ایشان جرثومه‌های فساد ریشه بدواند و نهایتاً ایشان را به شهادت برساند؟ در این صورت فرق ایشان با اجداد طاهری‌شان چیست؟

استاد ما مرحوم آیت الله صالح غفاری (ره) در این مورد نظراتی به شرح زیر داشتند:

یکی از نام‌های قیامت ساعت است که در قرآن کریم به کرات تکرار شده است. بنا بر نظر استاد آیت الله صالح غفاری، بررسی این آیات نشان میدهد که قیام امام زمان (عج) همان قیامت است و زنده شدن مردگان و تشکیل بهشت و جهنم در حکومت جهانی ایشان صورت می‌پذیرد. قیام ایشان بدون جنگ و خون‌ریزی بوده و به محض ظهور، ایشان با استفاده از ولایت تکوینی خود جهان را در اختیار خود می‌گیرند. کفار قدرت هرگونه اقدامی را از دست میدهند (یصلح امره فی ليله واحده- یخرج ایدیهم صفرا) و سپس تمام آتش‌هایی که در طول تاریخ بر افروخته‌اند در وجودشان متمرکز میشود. دوران قیامت با ظهور ایشان آغاز می‌شود. ایشان مردگان را به ترتیب معکوس مردنشان زنده می‌فرمایند تا به حسابشان رسیدگی شود و در ادامه دوران پنجاه هزار ساله که بخشی از آن در دنیا سپری شده است، تحت تعلیم و تربیت چهارده معصوم علیهم السلام به کمال مطلق می‌رسند.

به نظر ایشان، کشته شدن موعود امم که همه انبیاء و اولیاء منتظر ایشان بوده‌اند (آن هم به دست یک پیر زن یهودی ریش‌دار بعد از اینکه ایشان حکومت جهانی خود را دایر نموده‌اند) و با توجه به این که بر خلاف اجداد طاهری‌شان از خداوند متعال اجازه داشته‌اند به مردم بر اساس باطنشان و نه ظاهرشان برخورد نمایند و لذا کلیه کفار و منافقین را در پنجه قدرت تکوینی خود دارند، غیر ممکن است.

ایشان می فرمودند با توجه به اینکه خلقت خداوند قبل از دوران فعلی تمدن بشری سابقه داشته و پس از ما نیز ادامه خواهد یافت و خداوند باز هم دوران های دیگری از بشریت را در این جهان آغاز خواهند نمود، نابود کردن آسمان و زمین برای برپایی قیامت برای بشریت دوران ما منطقی نیست. به علاوه، تمدن های بی شمار دیگری در دیگر کرات آسمانی وجود دارند که باید دوران خود را طی نمایند. بنا به نظر ایشان، بنا بر فرمایشات ائمه، آیات مربوط به اتفاقات سماوی و ارضی که در رابطه با قیامت آمده است بایستی تاویل شوند و نبایستی ظاهر آیات ملاک قرار گیرند.

از دیگر نظرات ایشان در این مورد آن بود که مردگان همانند اصحاب کهف به خوابی عمیق فرو رفته اند و گذر زمان را درک نمی کنند و حساب و کتاب ایشان پس از زنده شدن و بر آمدن از قبر است. به گفته ایشان، برزخ فاصله مردن و حیات مجدد است و در آن دوران، نفس انسان که ارتباطش با روح و جسم قطع شده باقی میماند.

تا آنجا که به یاد دارم، این گونه نظرات ایشان با مخالفت های گسترده ای روبرو شد ولی ایشان هم چنان بر نظرات خودپافشاری می نمودند.

بر آن شدم که با توجه به فرمایشات ایشان که همه جا ساعت به قیام امام زمان (عج) تفسیر شده است، ذیلا برخی آیات را که به این امر اشاره دارد بیاورم. ترجمه ها بعضا تقریبی و بر اساس معلومات خودم انجام شده است. به هر حال از نظرات و راه نمائیهای سروران ممنون خواهم شد.

سوره انعام آیه ۳۱

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أُوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ.

کفار در حالت تکذیب لقاء الله هستند که به ناگاه ساعت فرا میرسد. میگویند حسرت بر ما به خاطر آنچه بر خود کوتاهی نمودیم و آنها بارهای خود را بر دوش می کشند. آگاه باش که بد است آنچه بر دوش میکشند.

اگر منظور از ساعت، نفخ صور پس از ظهور حضرت و استقرار حکومت الهی به مدت طولانی باشد، در آن صورت، با توجه به دوران حکومت ائمه اطهار (ع) پس از قیام قائم، کسی در حالت کفر و گناه نمی تواند باشد. پس این «ساعت» که در حالی که آنها در تکذیب هستند ناگهان فرا میرسد، همان قیام قائم است. و چون میفرماید که آنها پس از آن بار گناه خود را بر دوش حمل میکنند، معلوم است که اشاره به حمل گناهانشان در عرصه قیامت است و نه در ساعت مرگشان.

سوره حج آیات ۱ و ۲

يا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ يَوْمَ تَرَوُنَّهَا تُذْهِلُ كُلُّ مَرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَ تَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَ تَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَ مَا هُمْ بِسُكَارَى وَ لَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ.

ای مردم! تقوای الهی در پیش گیرید، همانا زلزله آن ساعت چیز عجیبی است. روزی که آن را ببینید، هر مادری فرزند خود را فرو میگذارد و مردم را مست میبینی در حالی که مست نیستند بلکه علت آن است که عذاب خداوند بسیار شدید است.

این آیات اولاً با توجه به آیات سوره زلزال (که در آن، ظهور قیامت با زلزله های شدید مقارن دانسته شده)، زلزله آخرالزمان را به ساعت متصل می کند و ثانیاً چون می فرماید مادران فرزندان خود را فرو میگذارند و مردم مانند مستان هستند، معلوم است که وضعیت آخرالزمان را تشریح میفرماید زیرا اگر پس از استقرار حکومت معصومین باشد، مردم با توجه به قرار داشتن تحت رهبری و تعلیمات ایشان، از قیامت استقبال خواهند نمود. پس ظاهراً منظور، همان تزلزل ارکان جوامع در آخرالزمان و اضطرابات حاکم بر اهل زمین و سپس قیام آن حضرت (ساعت) است.

سوره حج آیه ۷

وَ أَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَ أَنَّ اللَّهَ يُبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ

ساعت آمدنی است و خداوند آنکه را در قبر است بر می انگیزاند.

بنابراین، پس از «ساعت» انسانها از قبرها بر انگیزته می شوند. یعنی ساعت یا قیام امام زمان (عج) همان قیامت است که با مرده شدن زندگان همراه است

سوره غافر آیه ۱۱

قَالُوا رَبَّنَا أَمَتْنَا اثْنَتَيْنِ وَ أَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ

گفتند پروردگارا ما را دو بار میراندی و دو بار زنده کردی پس ما به گناهان خود اعتراف میکنیم، آیا راهی

برای خروج (از این عذاب) وجود دارد؟

در این آیه مبارکه از دوبار مردن و دوبار زنده شدن سخن میگوید. (ابتدا جمله: «ما را میراندی» آمده است در حالی که اگر منظور از مرگ اول، مرگ پس از این حیات دنیائی بود، باید ابتدا عبارت «ما را زنده کردی یا ابتدا به ما حیات دادی» می آمد). در کتاب خلاصه تفسیر المیزان و نمونه تالیف آقای عباس پور سیف گفته شده، منظور از این دو بار مردن و دوبار زنده شدن، مردن و ورود به عالم برزخ و زندگی در عالم برزخ و سپس مردن در عالم برزخ و بعد زنده شدن و ورود به عالم قیامت است. بر اساس نظر مرحوم آیت الله صالح غفاری به معنی مرده بودن قبل از ورود به دنیا (بر اساس آیه ۲۸ سوره بقره: كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَ كُنتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: چگونه به خداوند کفر می ورزید در حالی که مرده بودید سپس

او شمارا زنده نمود سپس شمارا می میراند سپس به سوی او باز می گردید) و زندگی در دنیا و سپس مردن و دفن شدن و سپس زنده شدن در قیامت است. در هر دو صورت نشان میدهد که پس از رجعت در حکومت امام زمان دیگر مرگی در کار نیست. زیرا در آن صورت لازمه اش این بود که از سه بار مردن و زنده شدن سخن بگوید.

سوره قمر آیه های ۴۸-۴۴

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُتْتَصِرٌ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَ السَّاعَةُ أَذْهَبٌ وَ أَمْرٌ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَ سُعْرٍ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ
یا میگویند ما گروهی پیروزمند هستیم. بزودی جمعیشان منهزم خواهد شد و پشت خواهد کرد. بلکه ساعت موعده آنان است و ساعت سخت تر و تلختر است. همانا مجرمین در گمراهی ها و سختی ها هستند. روزی که به رو در آتش کشیده شوند، بچشید تماس با آتش را.

اشاره به مقاومت کفار در برابر حق دارد تا آن که ساعت فرا رسد و تار و مار شده و سپس به آتش جهنم گرفتار شوند. کاملاً معلوم است که ساعت، همان ساعت ظهور حضرت پس از مقاومت حزب کفر در برابر حق در طول قرون و اعصار است و جهنم کفار، در آن زمان تشکیل میشود زیرا پس ظهور حضرت و استقرار حکومت الله، دیگر مقاومتی در برابر حق وجود ندارد.

باید دقت کرد که میفرماید مجرمین با آمدن ساعت به جهنم در می آیند، پس منظور از ساعت، قیامت است زیرا مجرمین در قیامت وارد آتش جهنم میشوند و این آیه رود آنان به جهنم را مقارن ساعت اعلام میفرماید

سوره قاف آیات ۲۱-۱۹

وَ جَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ وَ نَفْخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ وَ جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَ شَهِيدٌ

سکرات مرگ به حق بیاید، این است آنچه از آن میگریختی. و در صور دمیده شود، این است روز وعده عذاب. و هر کسی به همراه یک مامور سوق دهنده و یک مامور عذاب بیاید.

در این آیات، مردن، نفخ صور و زنده شدن انسانها و آمدنشان به عرصه قیامت به صورت پشت سر هم آمده است و نشان می دهد نفخ صور و زنده شدن مردگان در یک مرحله و به هنگام قیام امام زمان عج اتفاق می افتد نه این که یک بار حضرت ایشان را زنده کند و باز بمیرند و سپس نفخ صور اتفاق بیفتد و باز زنده شوند.

سوره احزاب آیه ۶۳

يَسْئَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَ مَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا

مردم از تو در باره ساعت می‌پرسند. بگو علم آن در نزد خداست. چه میدانی، شاید ساعت نزدیک باشد. باز هم آنچه در هر زمانی ممکن است اتفاق بیفتد، ظهور امام زمان است و آن قیامتی که در تفکر عمومی وجود دارد بسیار پس از ظهور حضرت و استقرار حکومت ائمه و سپس آن مرگ عمومی است. پس ساعت، همان قیام حضرت است که به بشریت نزدیک است و هر زمان ممکن است اتفاق بیفتد.

سوره انبیا آیه ۴۰

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ

بلکه ساعت به ناگاه فرا میرسد و آنها را بهت زده میکند. دیگر توانائی جلوگیری از آن را ندارند و به ایشان مهلت (دیگری هم) داده نمی‌شود.

در این آیه باز هم از آمدن ناگهانی آن ساعت سخن می‌گوید که کفار در برابر آن بی چاره هستند و دیگر مهلت از ایشان برداشته میشود. کاملاً معلوم است که در امتداد زندگی دنیا ساعت قیامت فرا میرسد نه پس از استقرار حکومت حضرت و پر شدن جهان از عدل و داد. زیرا در آن هنگام کفار منکوب و بیچاره شده‌اند.

سوره روم آیه ۵۵

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِئُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ

روزی که ساعت بر پا میشود، مجرمین قسم می‌خورند که (در قبر) بجز ساعتی درنگ نکرده‌اند، این است دروغ‌هایی که می‌بستند.

نشان می‌دهد که منظور از الساعه، ساعت مرگ نیست که بگوئیم مجرمین قسم می‌خورند که گوئی عمرشان خیلی زود گذشته است. (زیرا ساعت مرگ "بر پا" نمی‌شود) پس همان طور که در بالا آمد این "الساعه"، قیام امام زمان و قیامت است زیرا به زنده شدن مجرمین پس از آن اشاره میکند زیرا آنها قسم می‌خورند که بجز ساعتی در قبر نبوده‌اند و این که اشاره به زنده شدن مردگان و خروجشان از قبر میکند، یعنی این که قیامت به پا میشود نکته دیگر در این آیه این است که فاصله مرگ و زندگی مجدد برای مردگان بسیار کوتاه به نظر میرسد.

سوره مریم آیه ۳۹

وَ أَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَ هُمْ فِي غَفْلَةٍ وَ هُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

آنان را در مورد روز حسرت (از نام‌های قیامت است) پند ده، زمانی که کار قطعی میشود و آنان در غفلتند و ایمان نمی‌آورند.

این که می‌فرماید آن‌ها در غفلتند و روز حسرت فرا رسیده و کار به پایان میرسد یعنی امام زمان (ع) قیام می‌فرماید و الا اگر قیامت پس از قیام حضرت می‌بود آنها در غفلت نبودند.

سوره صفات آیات ۲۱-۱۹

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ
پس آن تنها یک اراده الهی است که فوری مردگان زنده میشوند. فریاد می‌زنند که ای وای این است روز قیامت. آری، همین روز قیامت است، روز جدائی حق از باطل که آن را تکذیب می‌کردید.
در حالی که بر اساس آیاتی که در بالا آمد، رجعت مردگان پس از قیام قائم اتفاق می‌افتد، این آیات به صراحت می‌فرمایند که قیامت (یوم الدین، یوم الفصل)، همان قیام قائم (عج) است.

سوره طه آیه ۱۰۸

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا
در آن روز از «داعی» تبعیت میکنند که هیچ کژی در او راه ندارد. صداها در برابر خداوند رحمن خاشع می‌گردد و جز صدای آهسته چیزی نمی‌شنوی.
در این روز از "داعی" که هیچ کژی در او راه ندارد تبعیت میکنند. (آیا منظور حضرت قائم (ع) نیست؟).
بنابراین دیگر هیچ گونه مقاومتی در برابر حق وجود ندارد و فکر این که پس از ظهور، باز هم با حضرتش وارد جنگ شوند، یا اینکه بعدها ایشان را به شهادت برسانند، نمی‌تواند صحیح باشد.

سوره روم آیه ۱۲

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ.
هنگامی که آن ساعت فرا برسد، مجرمین نا امید می‌شوند.
این آیه از ناامیدی مجرمین پس از بر پاشدن «ساعت» سخن می‌گوید. اگر توانی برایشان مانده بود مایوس نمی‌شدند اما در برابر قوه قاهره الهی جز تسلیم چاره ای ندارند و بر خلاف آنچه مشهور است بلافاصله تسلیم حق میشوند و قدرت به شهادت رساندن حضرت را آنهم پس از استقرار دولت حق نخواهند داشت.

سوره فرقان آیه ۱۱

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا
بلکه ساعت را تکذیب نمودند و ما برای کسی که ساعت را تکذیب نموده است آتش جهنم را مهیا نموده‌ایم.
بعضی از مفسرین احتمال داده‌اند منظور از «ساعت»، ساعت مرگ باشد در حالی که کسی مرگ را تکذیب نمی‌کند بلکه آنچه تکذیب میشود، قیامت است. بنابراین، منظور از ساعت در این جا هم همان قیامت است و در ضمن، سعیر که یکی از معانی دوزخ است در این زمان بر پا می‌شود.

سوره قاف آیه ۴۱

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ
 گوش فراده به روزی که ندا دهنده از جایی نزدیک ندا در خواهد داد. روزی که آن صیحه آسمانی را به حق
 خواهند شنید، آن است روز خروج.
 روز خروج از قبر مقارن با ندای منادی از مکانی نزدیک (کعبه؟) و شنیدن صیحه آسمانی (نهیبت حضرت
 صاحب الزمان بر کفار؟) اعلام شده است.

سوره قمر آیه ۳-۱

اَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أُمَّرٍ
 مُسْتَقَرٌّ

ساعت فرا رسید و ماه شکافته شد. و اگر هم هر آیتی را ببینند، باز هم اعراض نموده و میگویند سحری
 است که همیشه وجود داشته است. و آنها تکذیب نموده و از هوا و هوس خود پیروی نمودند در حالی که هر
 امری جایگاه خاص خود را دارد.
 اگر منظور از این آیات قیامت (هم) باشد، اشاره به اعراض مردم از آیات الهی دارد که مشخصه زمان مقارن
 با ظهور است.

سوره انعام آیه ۱۵۸

يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَضِرُوا
 إِنَّا مُنْتَظِرُونَ

روزی که برخی از آیات پروردگارت ظاهر شود ایمان کسی که از قبل ایمان نیاورده پذیرفته نمی شود.
 این که میفرماید برخی از آیات پروردگارت ظاهر شود اشاره به مقدمات ظهور حضرت در آخرالزمان دارد و
 میفرماید که دیگر توبه منافقانه کفار پذیرفتنی نیست و لذا آزاد ماندن آنها پس از ظهور و معارضه شان با حق
 امکان ندارد. لازم به یاد آوری است که عین همین عبارت در رابطه با قیام حضرت آمده است. همه میدانند که
 امام زمان (عج) بر خلاف جدشان محکوم به ظاهر نیستند تا هر ابو سفیانی را به صرف اظهار ایمان بپذیرند. بنا
 براین فرض باقی ماندن منافقی که بعدها ایشان را به شهادت برساند، متفی است.

سوره سجده آیه ۲۹-۲۸

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ
 و میگویند اگر راست میگوئید، آن فتح کی فرا میرسد؟ بگو در روز پیروزی، ایمان آوردن کسانی که کافر
 شدند سودی ندارد و مهلت از آنان برداشته میشود.

منظور از روز فتح نمی‌تواند روز فتح مکه باشد زیرا ایمان آوردنشان در آن روز پذیرفته شد. بلکه باید روز قیام حضرت باشد و دیگر اظهار ایمان آنها پذیرفته نیست (معلوم است که مغلوب و منکوب میشوند و به ناچار اظهار ایمان میکنند) و چون از آنها پذیرفته نمی‌شود، پس آنها در جهنم هستند و به شهادت رساندن حضرت توسط ایشان در سالهای بعد منتفی است.

سوره بروج آیات ۱۲ و ۱۳

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِي وَيُعِيدُ

همانا در هم کوبیدن پروردگارت شدید است. اوست که پدید می‌آورد و بر می‌گرداند.

این دو آیه نیز حمله نهائی خداوند، که کفار را در هم میکوبد و مردگان باز گردانده میشوند همانند آیه ۱۶ سوره دخان پیش‌گویی می‌فرماید. در آن آیه نیز خداوند از در هم کوبیدن نهائی کفار و انتقام الهی پس از آن یاد می‌فرماید. یکی از نام‌های امام زمان (عج) منتقم است.

سوره والنازعات آیات ۴۴-۴۱

يَسْتَأْذِنُكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا إِلَى رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا

از تو در باره آن ساعت سوال میکنند. تو را با سخن گفتن در باره آن چکار؟ انتهای آن به سوی پروردگار توست.

در این سوره پس از اخبار بهشت و جهنم، این آیات آمده است. که می‌فرماید انتهای دوره‌ای که با آن ساعت شروع میشود، به پروردگارت ختم می‌شود. هیچ اشاره‌ای به این نشده که زمانه‌ای که با قیام حضرت شروع می‌شود قطع شده و جهانی تازه شروع می‌شود. کاملاً معلوم است که در دوران حکومت حضرت با یک سیر طبیعی که در آن انسان‌ها آموزش می‌بینند و به لقاءالله نایل می‌شوند ادامه می‌یابد.

سوره فرقان آیه ۲۵

وَيَوْمَ تَشْقُقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا

و روزی که درهای آسمان رحمت الهی باز شود و ملائکه نازل شوند. آیه ۲۶: الْمَلَكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا. در پایان روز، حکومت حقه الهی دایر میشود و روزی است که برای کفار بسیار سخت است.

درهای رحمت الهی باز میشود و ملائکه نازل میشوند یعنی حکومت حقه امام زمان بر پا میشود و دیگر قدرتی برای کفار باقی نمی‌ماند.

سوره عبس آیات ۲۳-۲۱

ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ

سپس او را میرانده و وارد گور مینماید. سپس هنگامی که بخواهد وی را بر می‌انگیزد. چنین نیست (که رها شود)، هنوز آنچه را که به او امر شده برآورده ننموده است.

در این آیات، آنچه پس از مرگ برای انسان پیش می‌آید، نشور اعلام شده است و سپس آمده است که نشور انسان برای رسیدن به جایی است که برای آن آفریده شده است. فقط از یک بار برانگیخته شدن از گور یاد شده است و با توجه به آنچه در آیات فوق الذکر آمده، این برانگیخته شدن پس از قیام حضرت می‌باشد.

سوره جاثیه آیات ۳۲ و ۳۳

وَ إِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُصْتَقِينَ
وَ بَدَأَ لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَ حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

و وقتی به آنها گفته میشود که وعده خدا حق است و آن ساعت خواهد آمد، گفتید نمیدانیم آن ساعت چیست ... و زشتیهای اعمالشان آشکار گشت و آنچه مسخره میکردند برایشان تحقق یافت. قیامتی که آنها مسخره میکردند با آمدن ساعت یکی دانسته شده است.

سوره غافر آیه ۴۶

..... وَ يَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ.

روزی که رستاخیز بپا شود (فرمان میرسد که) فرعونیان را در سخت‌ترین عذاب داخل کنید. در این جا دخول فرعونیان به شدیدترین عذاب در روز بر پا شدن ساعت اعلام شده که نشان میدهد ساعت، همان قیامت کبری است.

سوره دخان آیه ۱۶

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنتَقِمُونَ

روزی که آن حمله عظیم خود را صورت دهیم، ما انتقام گیرنده خواهیم بود. انتقام نهایی الهی با آن حمله بزرگ الهی، مقارن اعلام شده است و در دعای ندبه می‌خوانیم: کجاست آن طلب کننده خون انبیاء و فرزندان انبیاء؟

سوره زخرف آیه ۶۱

وَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَ اتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

و همانا آن دانش مربوط به ساعت است پس به آن شک نکنید و از من تبعیت کنید که آن است راه مستقیم.

سوره یونس آیه ۴۵

وَ يَوْمَ يَخْشَرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَ مَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

و همگامی که آنان را بر می‌انگیزد، گویی بیش از ساعتی از روز را درنگ ننموده‌اند، یک دیگر را میشناسند و کسانی که ملاقات پروردگار را تکذیب نمودند و هدایت نیافتند خسارت دیده‌اند.

این آیه و آیات مشابه آن نشان دهنده این است که اقوال عموم در مورد دوره پس از مرگ تا برخاستن از قبر باید مورد تجدید نظر قرار گیرد. (در دوران مرگ زمان بر کسی نمیگذرد و مثل خواب است و بعلاوه با آیه ۵۵ سوره روم هماهنگ است و نشان میدهد که به هنگام رسیدن ساعت، مردگان زنده میشوند) بر اساس این گونه آیات، دوران پس از مرگ تا نشور، یک دوران پر فعالیت و پر حادثه نیست و اموات مانند اصحاب کهف به خوابی عمیق فرو رفته‌اند و وقتی بیدار میشوند گویی مدت کوتاهی در خواب بوده‌اند.

سوره احقاف آیه ۳۵

.... كَانْتُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ...

هنگامی که آنچه را و به آنها وعده داده شده می‌بینند گویا بیشتر از ساعتی از روز را درنگ نکرده بوده‌اند. (بر مردگان زمان نمی‌گذرد)

سوره اسراء آیه ۵۲

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَ تَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا

هنگامی که شما را میخواند پس با ستایش او وی را اطاعت میکنید و گمان می‌برید که بجز مدت کمی در قبر نمانده‌اید.

سوره هود آیه ۱۰۷

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ

آنان تا زمانی که آسمان‌ها و زمین بر پایند در آن مخلدند مگر آنچه که پروردگار تو بخواهد. اگر منظور، خلود آنها در جهنم تا ابد است، بنابراین آسمان‌ها و زمین هرگز نابود نمی‌شوند و باید آیاتی را که چنین دلالتی دارند، تاویل نمود.

سوره مومنون آیه ۱۰۰

... وَ مِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

و آن سوی آنان برزخ است تا روزی که برانگیخته شوند.

برزخ فاصله بین دو چیز است و نشان دهنده نوعی خلأ میباشد. با توجه به برخی آیات که اشاره شد، به نظر میرسد که انسان‌ها در حالتی مانند خوابیدن باشند تا اینکه ناگهان برانگیخته شده و گمان می‌برند که ساعتی بیشتر در گور نبوده‌اند. اگر عقاید رایج در مورد فشار قبر و عذاب‌های آن درست می‌بود، آن‌ها گذر زمان را

بیش از آنچه واقعا بود احساس میکردند و پس از خروج، لااقل موقتا احساس راحتی میکردند و نمی‌گفتند: یا ویلنا من بعثنا من مرقدنا!

اخیرا یکی از طلاب بسیار فاضل اشاره فرمودند که مرحوم علامه طباطبایی (ره) در تفسیر آیه ۲۱۰ سوره بقره به نزدیک بودن مفهوم ساعت و قیامت در آیات قرآن اشاره نموده‌اند. در جست و جوی مطلب، به فرمایش ایشان با عنوانی که ذیلا می‌آید برخوردیم:

با توجه به اینکه ایشان یکی از شاخص‌ترین و معتبرترین علمای دینی معاصر می‌باشند، این که ایشان نیز تقریبا به چنین نتیجه‌ای رسیده باشد در تایید صحت نظرات مرحوم استاد ما بسیار مفید است و نشان می‌دهد مخالفت‌های شدید با استاد، بی‌پایه بوده است. البته به نظر می‌رسد که این نظر علامه فقط در این مورد بیان شده است و چندان انتشار عمومی نیافته است. به هر حال نظر ایشان عینا در زیر می‌آید و سپس بر اساس آنچه در بالا آمد، نقد میشود:

«روز ظهور مهدی (ع) و روز رجعت و روز قیامت مراتب مختلف یک حقیقت هستند»

و روایاتی که رجعت را اثبات می‌کند هر چند آحاد آن با یکدیگر اختلاف دارند، الا اینکه با همه کثرتش (که در سابق گفتیم متجاوز از پانصد حدیث است) در یک جهت اتحاد دارند، و آن یک جهت این است که سیر نظام دنیوی متوجه به سوی روزی است که در آن روز آیات خدا به تمام معنای ظهور ظاهر می‌شود، روزی که در آن روز دیگر خدای سبحان نافرمانی نمی‌شود، بلکه به خلوص عبادت می‌شود، عبادتی که مشوب و آمیخته با هوای نفس نیست، عبادتی که شیطان و اغوایش هیچ سهمی در آن ندارد، روزی که بعضی از اموات که در خوبی و یا بدی برجسته بودند، یا ولی خدا بودند، و یا دشمن خدا، دوباره به دنیا بر می‌گردند تا میان حق و باطل حکم شود.

و این معنا به ما می‌فهماند روز رجعت خود یکی از مراتب روز قیامت است، هر چند که از نظر ظهور به روز قیامت نمی‌رسد، چون در روز رجعت باز شر و فساد تا اندازه‌ای امکان دارد، به خلاف روز قیامت که دیگر اثری از شر و فساد نمی‌ماند و باز بهمین جهت روز ظهور مهدی (علیه السلام) هم معلق به روز رجعت شده است چون در آن روز هم حق به تمام معنا ظاهر می‌شود، هر چند که باز ظهور حق در آن روز کمتر از ظهور در روز رجعت است.» (پایان فرمایشات ایشان)

همان طور که ملاحظه می‌فرمائید، با اینکه ایشان می‌فرمایند: روز ظهور مهدی (ع) و روز رجعت و روز قیامت مراتب مختلف یک حقیقت هستند، سپس ایشان اضافه میکنند که: «بعضی اموات بر می‌گردند ... چون در روز رجعت باز شر و فساد تا اندازه‌ای امکان دارد!»

فضولتا عرض می‌کنم آیات فوق الذکر صراحتاً دال بر بازگشت همه اموات هستند نه برخی از آنان. دیگر اینکه وقتی امام علیه السلام مجهز به اراده کن فیکونی خداوند شده‌اند و وقتی اذن بر خورد با مردم بر اساس باطنشان را گرفته‌اند، دیگر این که شر و فساد تا اندازه ای امکان دارد یعنی چه؟ آیا حضرت از آن خبر ندارند که غیر ممکن است یا خبر دارند و با وجود داشتن قدرت اقدامی نمی‌فرمایند و اجازه می‌دهند شر و فساد دوباره ریشه بدواند، که این هم غیر ممکن است.

در نتیجه، بر اساس آیات قرآن که مرحوم استاد بر آن تاکید داشتند، نظر ایشان در مورد اینکه عالم برزخ فاصله بین مرگ و حیات مجدد است و نفس انسان که در این زمان ارتباطش با روح و جسمش قطع شده در حالتی شبیه به خواب است تا پس از برپا شدن ساعت یعنی قیام امام زمان (عج) دوباره برایش جسمی خلق شود و روح انسانی به آن تعلق گیرد و به عرصه قیامت وارد شده و حساب و کتابش روشن شود صحیح است. همین طور این که با قیام ایشان کفار تسلیم حق شده و قدرت هر اقدامی، از جمله ادامه فعالیت و به شهادت رساندن حضرت را از دست می‌دهند، با آیات قرآن کریم و عقل و منطق تطابق دارد.